

Fotografka, výtvarnice a performerka Běla Kolářová se narodila v Terezíně jako Běla Helelová. Dětství prožila v Újezdu nad Lesy, kam se s rodiči a bratrem přestěhovali. Otec byl vojenský hudebník, zemřel, když jí bylo 11 let, o matce se mnoho neví. Jako malá onemocněla Běla tuberkulózou, která se jí později v dospělosti vrátila. Vztah k výtvarnému umění zdědila po otci, také ráda tancovala a chtěla být baletkou. Nakonec ale nastoupila na Soukromou obchodní školu do Chomutova, kterou dokončila v roce 1941 a začala pracovat jako účetní v Knihkupeckém a tiskařském družstvu Mladé proudy, pozdějším Díle. Tam se setkávali národní socialisté – skupina mladých, levicově orientovaných básníků, kteří přicházeli se svými rukopisy, mezi nimi i její budoucí manžel – básník a výtvarník Jiří Kolář.

V roce 1943 Němci družstvo zavřeli, a tak aby se vyhnula totálnímu nasazení, odešla pracovat do Baťových závodů ve Zlíně. Tady se s o devět let starším umělcem znovu potkala a on jí začal nadbíhat. Zpočátku váhala, jestli se s ním má pouštět do vážného vztahu, nijak ji nezaujal, navíc byl v té době zadaný. Nakonec se začali scházet a po pětileté známosti se vzali. Jejich občas bouřlivé manželství trvalo s jednou přestávkou 55 let. V roce 1968 se totiž rozvedli, mohl za to Bělin milostný románek s francouzským avantgardním básníkem a hudebníkem Henrim Chopinem. Odstěhovala se od manžela, ale stále byli v kontaktu a také společně vystavovali. Když pak Kolář v roce 1970 utrpěl mrtvici, Běla se k němu vrátila a znovu se vzali.

Neměla to však se svým slavným manželem vůbec lehké. Kromě toho, že měl plotky s jinými ženami, ho koncem 40. let vyhodili z nakladatelství a nemohl publikovat. První léta manželství je živila ona, navíc se starala o domácnost a nebylo asi jednoduché splňovat manželovy nároky. „*Jiří byl pedant,*“ říkala. Zkouškou jejich vztahu bylo i Kolářovo uvěznění na přelomu let 1952 a 1953 kvůli rukopisu sbírky *Prométheova játra*, který ostře kritizoval komunistický totalitní režim. Jiří Kolář byl také jedním z prvních signatářů Charty 77, čímž se stal pro režim ještě nepohodlnější a StB se ho chtěla zbavit, tlačili na něj, aby opustil republiku. V roce 1979 tak Kolářovi využili možnost odjet do západního Berlína, kde společně strávili rok. Kolář tam získal stipendium na německé akademii věd a zanedlouho přišla nabídka z Paříže na uspořádání velké výstavy. On už se zpátky do vlasti vrátit nechtěl, zůstal ve Francii a doma byl v nepřítomnosti odsouzen za nedovolené opuštění republiky. Běla se vrátila do Prahy, aby zachránila dům, dala do pořádku majetkové věci a postarala se o manželovu sbírku. Po částech se jí pokusila poslat do Francie a něco rozdala přátelům. Zpátky za manželem ji pustili až po dvou letech, v roce 1985. Během odloučení se Jiří Kolář rozhodl posílat své ženě do Čech každý den pohlednici s krátkým textem popisujícím, co právě dělá. Za tu dobu vznikl soubor stovek

krátkých dopisů, z nichž můžeme vyčíst atmosféru tehdejšího života v Paříži i mnohé o jeho vztahu k Běle. Tento soubor vyšel knižně pod názvem *Psáno na pohlednice*. Tehdy se Kolářová naplno pustila do práce, vytvořila velké množství koláží a asambláží a tato doba patří paradoxně k jejím nejplodnějším. Když po čtyřech letech dostala povolení vycestovat do Paříže, neváhala a odjela za manželem, který na ni již netrpělivě čekal. Ve Francii se jim společně dařilo, hlavně Kolář tam byl uznávaný, hojně vystavovaný a vydávaný. Po revoluci pravidelně do Prahy jezdili. On však začal mít vážné zdravotní problémy, několikrát ho postihla mrtvice, a tak se v roce 1999 rozhodli vrátit do Prahy natrvalo. V roce 2002 Jiří Kolář zemřel. Manželství Kolářových zůstalo bezdětné; zda to byl důsledek Bělina dřívějšího onemocnění tuberkulózou, jsou jenom nepotvrzené spekulace. Po manželově smrti žila Běla Kolářová ve svém domě v Braníku a poslední léta již nepracovala. „*Udělala jsem toho až dost*,“ komentovala skutečnost, že svoji tvorbu definitivně uzavřela. Zemřela 12. dubna 2010 v Praze.

K výtvarnému umění ji přivedl manžel Jiří, který byl v době, kdy se poznali již uznávaným básníkem napojeným na Skupinu 42. Zprvu jí pomáhal a byl jejím mentorem. V 50. letech začali společně fotografovat. Běla nejprve fotila hlavně děti, které zachycovala při svých procházkách na pražské periferii. Časem někde zaslechla výrok nejmenovaného uznávaného fotografa: „*Celý svět je již ofotografován*.“ Přepadl ji takový pocit marnosti, že klasickou fotografii opustila a dala se do experimentování. Vrhla se na objevování světa, který byl zatím fotografům neznámý. Vytvořila sérii tzv. umělých negativů, malých destiček pokrytých parafínem, do kterých otiskovala zlomky obyčejných všedních věcí, které ji obklopovaly – nitě, štětiny, úlomky žiletek... Z nich pak vyvolávala fotografie. Dnes patří tato unikátní série ze začátku 60. let k vrcholům experimentální poválečné fotografie.

„*Fotoaparát mě omezoval, znovu mi nestačil. Vteřinový záběr nemůže vyprávět o tom, jak se předměty mění, svítí a hasnou podle světla, jak ožívají vlastními stíny. Tak jsem přestala fotografovat a začal jsem lepit*,“ vyjádřila se autorka o skutečnosti, že skončila s fotografováním a přešla ke kolážím a asamblážím. Při práci používala materiály ze svého bezprostředního okolí, většinou z domácnosti. „*Soustředila jsem se na vlastní kuchyň*,“ řekla. Svá díla vytvářela z věcí, které objevila třeba při přebírání košíku na šití, kabelky nebo šuplíku, z drobných předmětů, jako byly sponky, sirky, žiletky, patentky, korálky, ale i kadeře vlasů, rtěnky a další „ženské věcičky“. Její dílo vznikalo souběžně s tvorbou jejího muže, a aby se odlišila, našla si vlastní typicky ženské téma. Svým nezaměnitelným projevem vytvářela práce vyjadřující nekonečnou hravost a originální pohled na svět. Dávala jim poetické názvy, např. *Život jedné patentky* nebo *Ve svorce svorka*. Umělec, kurátor a teoretik Jiří Valoch řekl: „*Právě manželka Jiřího Koláře dokáže něco, co – alespoň pokud jsem si povšiml – umí málokdo. Totiž udělat koláž, u níž je na první pohled zřejmé, že není Kolářova*.“ Zajímavostí je, že nevystudovala žádnou uměleckou školu, byla tedy výtvarným samoukem – autodidaktem. V 60. letech se zúčastnila několika významných kolektivních výstav, např. *Křížovatka* (1964) nebo *Nová citlivost*,

(1968) a v roce 1966 měla samostatnou výstavu v Galerii Na Karlově náměstí v Praze. Byla také neodmyslitelnou součástí tvůrčí skupiny Křižovatka, založené roku 1963, do jejíhož okruhu patřili umělci jako Karel Malich, Vladislav Mirvald nebo manžel Jiří. V období normalizace pak u nás ani ona, ani její manžel vystavovat nesměli.

Tvorba Běly Kolářové patří k tomu nejzajímavějšímu v českém poválečném výtvarném umění, přesto tehdy zůstávala stranou širšího zájmu publika. Až po roce 1989 se jí dostalo uznání a dnes se řadí k vysoce ceněným umělkyním doma i v zahraničí. Má na svém kontě řadu výstav autorských i kolektivních, např. výstavu **Běla Kolářová. Fotografka bez fotoaparátu**, která proběhla na přelomu let 2020 a 2021 v Severočeské galerii výtvarného umění v Litoměřicích, nebo výstavu v Raven Row v Londýně v roce 2013, samostatnou výstavu ve Veletržním paláci v Praze v roce 2006 a řadu dalších. Její dílo je zastoupeno ve sbírkách českých i světových galerií. Je součástí sbírek např. Národní galerie v Praze, Moravské galerie v Brně, Severočeské galerie výtvarného umění v Litoměřicích, Východočeské galerie v Pardubicích, Musée d'Art Moderne de la Ville de Paris a řady soukromých sbírek doma i v zahraničí.

Říkali o ní, že žila a tvořila ve stínu svého manžela, což ji zlobilo a ohrazovala se: „*Já jsem nebyla žádný stín...*“ Byla ponořená do svého vlastního světa a do „velkého světa umění“ se nikdy nedrala. Pravdou je, že svoji uměleckou práci měla ztíženou, chodila do zaměstnání, musela se postarat o domácnost a pedantského muže, teprve potom jí zbýval čas na to, co ji těšilo. „*Svoji práci jsem pokládala za hru, která mi dělala velkou radost,*“ říkala. Umělecký svět si nakonec originální a neotřelou autorku našel sám.

(Zpracovala: Jitka Haincová)

Použitá literatura:

Běla Kolářová. *Objekty a asambláže = Běla Kolářová. Objets et assemblages*. Praha: Torst; Alfortville; Revue K, 1993. 57 s. ISBN 80-85639-15-7.

BOBŮRKOVÁ, Eva. Život ve stínu slavného muže. *Mladá fronta Dnes*. 4. 4. 2006, **17**(80). *Ekonomika* [příloha], B/6. ISSN 1210-1168.

BRAUNOVÁ, Dana. Tichá všednost Běly Kolářové. *Magazín Práva*. 2. 8. 2008, (31), 16–19. ISSN 1211-2119.

DVOŘÁKOVÁ, Eva. Žila ve stínu manžela, ale neztratila svou vnitřní uměleckou integritu. Osudové ženy: Běla Kolářová. In: *Osudové ženy* [rozhlasový pořad]. Radio, ČRo – Dvojka, 8. června 2019. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/zila-ve-stinu-manzela-ale-neztratila-svou-vnitri-umeleckou-integritu-osudove-7448774>

HANUŠ, Milan. *Pozoruhodný život ve stínu slavného manžela. Výtvarnice Běla Kolářová* [rozhlasový pořad]. Radio, ČRo – Plus, 19. 10. 2021. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/pozoruhodny-zivot-ve-stinu-slavneho-manzela-vytvarnice-bela-kolarova-8601217>

KOLÁŘ, Jiří. *Psáno na pohlednice*. Praha: Mladá fronta, 1999. 349 s. ISBN 80-204-0739-1.

Personální bibliografie:

<https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2022/12/Kolarova-bibl.pdf>